

Stonechats: a guide to the genus *Saxicola*.

E. Urquhart & A. Bowley. 2002. Christopher Helm, London. ISBN 0-7136-6024-4. 320 p. Prijs: ca € 65,-.

Eind 2002 verscheen deze nieuwe aanvulling op de indrukwekkende serie monografieën van uitgeverij Christopher Helm. Ditmaal gaat het om de 'roodborsttapuiten' van het geslacht *Saxicola*. De korte inleidende hoofdstukken gaan voornamelijk over de taxonomische positie van de veertien verschillende soorten. Uit moleculair onderzoek blijkt onder andere dat de roodborsttapuiten dezelfde 'voorouder' delen met de Rode Rotslijster *Monticola saxatilis*, en dat Aziatische *S. maura* en Afrikaanse Roodborsttapuit *S. torquata* als aparte soorten moeten worden beschouwd. Nu waren eerdere onderzoekers ook al tot deze laatste conclusie gekomen en misschien was dit artikel meer op zijn plaats geweest in een wetenschappelijk tijdschrift.

Hierna volgen veertien kleurplaten met ongeveer 200 afbeeldingen van Adam Bowley. Alhoewel sommige tekeningen er enigszins karikaturaal uitzien, is hij er over het algemeen in geslaagd de vogels levendig af te beelden. Van alle soorten zijn de meeste ondersoorten geïllustreerd, alsmede verschillende leeftijden en de beide geslachten. Indrukwekkend zijn bijvoorbeeld de 22 afbeeldingen van vrouwelijke Zwarte Roodborsttapuiten *S. caprata* en de dertien mannelijke vertegenwoordigers van de ondersoorten van de Afrikaanse Roodborsttapuit. Ter ondersteuning van de kleurplaten dienen de bijna 100 foto's die men na de soortteksten vindt. Deze zijn vrijwel zonder uitzondering van uitstekende kwaliteit. De begeleidende teksten geven vaak een korte samenvatting van de belangrijkste determinatiekenmerken.

De soortteksten beslaan het grootste deel van het boek. Van alle soorten wordt de Roodborsttapuit (zowel apart als samen met Aziatische en Afrikaanse Roodborsttapuit) hierin het meest uitgebreid besproken. Ewan Urquhart heeft de broedbiologie van deze soort onderzocht in Groot-Brittannië en is al vanaf jonge leeftijd geïnteresseerd in deze vogels. Ook van de minder bekende soorten is veel informatie beschikbaar. Dit resulteert in een literatuurlijst van zo'n 700 titels. In tegenstelling tot sommige andere recent verschenen Helm-boeken worden aspecten als gedrag, broedbiologie en bescherming uitgebreid besproken. Ook de beschrijvingen van de verschillende on-

dersoorten (naar geslacht en leeftijd) en de verspreiding blijven hierbij niet achter.

Hoewel het hier een vrij beperkte soortgroep betreft, wordt in dit boek een enorme hoeveelheid informatie (die deels niet eerder beschikbaar was) gegeven. Voor liefhebbers van deze karakteristieke vogels een must, voor anderen een monografie die kan wedijveren met de beste delen van deze langlopende serie. - *Gert Ottens*

Vogeltrek over Nederland. LWVT/SOVON 2002. Schuyt & Co BV, Haarlem. ISBN 90 6097 566 9. Prijs € 41,-.

In hetzelfde jaar waarin deel 2 van de *Avifauna van Nederland* uitkwam dat de status, verspreiding en trek van algemene en schaarse Nederlandse vogels samenvat, verscheen ook *Vogeltrek over Nederland*, dat de doortrek van een groot aantal soorten in veel meer detail beschrijft. Het boek geeft een overzicht van het materiaal dat tussen 1976 en 1993 is verzameld in ruim 67 000 uren systematisch trektellen op 121 posten verspreid over Nederland door enthousiaste leden van de Landelijke Werkgroep Vogeltrektellen (LWVT). Daarmee is het dus vooral een beschrijving van de zichtbare vogeltrek over Nederland: die in de onderste luchtlagen en gedurende de dag. Nachtelijke en hoge trek over Nederland, die in omvang het aantal zichtbare passanten wel eens ver kunnen overtreffen, blijven noodgedwongen onbesproken, hoewel een kader is opgenomen over radaronderzoek. Dat neemt niet weg dat het boek een schat aan niet eerder gepubliceerde gegevens bevat, die op uiterst toegankelijke wijze worden gepresenteerd.

Ruim de helft van het boek bestaat uit een overzicht van de telresultaten voor 104 talrijke en 61 schaarsere soorten. Verloop van de aantallen trekkers over het jaar en over de dag, variatie in treksterkte en vliegrichting over Nederland (apart voor voor- en najaar), en trends in aantallen over 1980-93 worden op één pagina samengevat in informatieve grafieken en kengetallen. Het seizoenspatroon wordt apart getoond voor vier verschillende regio's, waarbij vaak opmerkelijke verschillen in sterkte en soms ook in timing van de doortrek blijken. In de soortteksten wordt beknopte informatie gegeven over status, verspreiding en broed- en overwinteringsgebieden van de doortrekkers, en

worden de grafieken toegelicht en geïnterpreteerd. Ook wordt een op een bewerking van het telemateriaal gebaseerde schatting gegeven van het totale aantal vogels dat (overdag) ons land passeert.

De interpretaties geven veelal verklaringen voor verschillende doortrekgolven in termen van (deel-)populaties: vogels van verschillende herkomst (zoals ondersoorten), leeftijd of geslacht. Hierbij is goed gebruik gemaakt van de beschikbare literatuur, maar een enkele maal is het onderscheid tussen bewezen feit en speculatie onduidelijk of zijn de interpretaties discutabel. Zo is het onwaarschijnlijk dat de tweede voorjaarsgolf van de Bonte Strandloper geheel is toe te schrijven aan Baltische, IJslandse en Groenlandse vogels.

De soortbesprekingen worden voorafgegaan door inleidende hoofdstukken die respectievelijk de ontstaansgeschiedenis van de LWVT en van het boek, een algemene inleiding over vogeltrek en de historie van Nederlands trekonderzoek, en de methoden gebruikt bij de gegevensverzameling en analyses beschrijven. Na de soortbesprekingen volgt een hoofdstuk waarin de resultaten op een hoger dan soortniveau worden geïntegreerd: overeenkomsten en verschillen tussen (groepen) soorten in doortrek over de dag en over het seizoen, en effecten van geografie, landschap en weer op de treksterkte. Zelfs voor oude trekstelrotten zullen sommige van de hier getoonde patronen *eye-openers* zijn; in ieder geval noden ze tot nadenken over achtergronden en oorzaken. Een volgend hoofdstuk geeft een overzicht van de schattingen van het totale aantal (overdag) over Nederland trekkende vogels. Die blijken redelijk goed te correleren met populatieschattingen op grond van tellingen in overwinterings- of broedgebieden, hoewel afwijkingen tot een factor tien naar boven of beneden geregeld voorkomen. Tot slot gaat een hoofdstuk in op variatie tussen jaren in de waargenomen aantallen trekkers, die bij sommige soorten een verrassend goede afspiegeling blijken van variaties in aantallen broedvogels of hun broedsucces. Ook irrupties komen aan bod.

Deze in- en uitleidende hoofdstukken tillen het boek ver uit boven een opsomming van de telresultaten. Ze maken het, naast zijn nut als naslagwerk, ook aantrekkelijk om zo maar hier en daar wat te lezen. De vele foto's en prettige lay-out dragen daar ook toe bij. De LWVT als geheel en de groep van uitwerkers en auteurs in het bijzonder hebben iets moois tot stand gebracht. – *Hans Schekkerman*

Die Vögel Westfalens. Nordrhein-Westfälische Ornithologengesellschaft 2002. Beiträge zur Avifauna Nordrhein-Westfalens, Band 37. Bonn. ISBN 3-931921-06-9. 397 p. Prijs c. € 21,-.

Eind 2002 verscheen de broedvogelatlas van Westfalen, het oostelijke deel van de Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen. Deze streek beslaat 21 424 km², c. 60% van de oppervlakte van Nederland, en strekt zich uit van de Nederlandse grens tussen Oldenzaal (Ov) en Aalten (Gld) in het westen tot het Weserbergland en het Sauerland in het Oosten. Naar deze publicatie werd al geruime tijd uitgekeken want het veldwerk ligt inmiddels al zeven jaar achter ons (1989-1994). Afgaande op het, naar Nederlandse begrippen, geringe aantal van 239 vrijwilligers is het een prestatie van formaat geweest om de 723 "kwadranten" van c. 5x6 km (32 km²) in zes jaar volledig onderzocht te krijgen. Het veldwerk was bovendien ook tamelijk intensief; elk kwadrant diende van maart tot juli veelvuldig te worden bezocht. Op basis hiervan diende de waarnemer de talrijkheid van elke broedvogelsoort te schatten in acht aantalsklassen. Verder werd aanbevolen om per kwadrant 4-6 proefvlakken van 100 ha te inventariseren door middel van vijf ochtendbezoeken, om de talrijkheid van de algemene soorten beter te kunnen bepalen. In totaal werden 319 proefvlakken onderzocht.

Het grootste deel van het boek (p. 22-343) bestaat uit soortteksten. Deze beslaan doorgaans twee pagina's en worden alle ondersteund met een verspreidingskaart. De Nederlandse lezer zal zich erover verbazen hoe verschillend de broedvogelbevolking van grote delen van Westfalen is van de onze. Dit geldt vooral voor het heuvelachtige en beboste oosten (Sauerland, Teutoburgerwald). Hier vinden we aansprekende aantallen van Hazelhoen (20-40 paren), Ruigpootuil (325-490), Grijskopspecht (725-1230), Middelste Bonte Specht (230-320), Grote Gele Kwikstaart (3460-7100), Waterspreeuw (1380-2520), Taigaboomkruiper (7450-19 000), Klapekster (160-205), Notenkraker (300-600) en Barmsijs (1120-2600 paren). Van Middelste Bonte Specht en Taigaboomkruiper vinden we bovendien ook aardige populaties in het Münsterland, op slechts 50 kilometer ten oosten van Winterswijk. De beekdalen in het Sauerland zijn verder ook van betekenis voor het Paapje (285-296 paren).

Behalve vanwege het beboste heuvelland geniet Westfalen ook enige faam vanwege de broedvogels van het kleinschalig agrarisch cultuurland. Dit wordt onderstreept door de schattingen voor

Patrijs (5300-11 100 paren; in 72% van de kwadranten vastgesteld) en Veldleeuwerik (33 700-82 300 paren; presentie zelfs 99%). Met name langs de rivier de Lippe komt nog een aardige populatie Kwartelkoningen voor (85-140 paren). Weidevogels zijn daarentegen uiterst schaars (Tureluur 3-15 paren, Grutto 210-280 paren, vooral tussen Münster en de Nederlandse grens). De opgaven van de Kramsvogel (12 800-32 600 paren; presentie 83%) en Grauwe Klauwier (2160-3950; presentie 59%) zullen anno 2003 mogelijk lager uitvallen. Of de ortolanenpopulatie langs de Lippe (41-59 paren) nog bestaat is twijfelachtig.

De atlas heeft als grootste minpunt dat de periode van veldwerk 7-13 jaar achter ons ligt. De indrukwekkende westwaartse opmars van Zwarte Ooievaar en Oehoe (al 74 paren in 1994) wordt daardoor onvoldoende in beeld gebracht. Bovendien zal de situatie in het agrarisch cultuurland in de tweede helft van de jaren negentig vermoedelijk ook bij onze oosterburen sterk zijn verslechterd; het geschetste beeld is mogelijk dus te florissant. Verder is het natuurlijk jammer dat de Westfaalse ornithologen er niet voor hebben gekozen om in navolging van de Britten, Ieren, Zwitsers, Nederlanders en Vlamingen te werken met relatieve dichtheidskaarten. Niettemin is deze avifauna de aanschaf meer dan waard - *Rob L. Vogel*

Aalscholvers in het IJsselmeergebied: concurrent of graadmeter? Vogels, vissen en visserij in duurzaam evenwicht. S.H.M. van Rijn & M.R. van Eerden 2002. RIZA rapport 2001.058, Lelystad.

Na enige vertraging door de brand in het gebouw van Rijkswaterstaat werd dit rapport op 16 april 2003 gepresenteerd op een Aalscholversymposium in Lelystad. Het rapport verslaat het aalscholveronderzoek van het RIZA in de periode 1997-2001, maar is in veel opzichten ook een weerslag van de ongeveer 20 jaar onderzoek die, onder leiding van tweede auteur Mennobart van Eerden, inmiddels aan de aalscholverpopulatie van het IJsselmeergebied is uitgevoerd. Eerste auteur Stef van Rijn voerde een belangrijk deel van het veld-, lab- en rapportagewerk uit.

Sinds de start van het onderzoek maakte de populatie aanvankelijk een sterke groei door en ontstonden naast Naardermeer en Oostvaardersplassen nieuwe kolonies in de Lepelaarplassen en in De Ven bij Enkhuizen. Na een zeer slecht broedseizoen in 1993 deed zich echter een *crash* voor in het aantal broedparen en onder invloed van een

verslechtering van het doorzicht in het Markermeer verschoof het zwaartepunt van de activiteit naar het IJsselmeer, waar de kolonie van De Ven, die grotendeels uit grondbroeders bestaat, zeer sterk groeide.

Het rapport belicht onder meer aantalverloop, ringonderzoek, voedselkeuze en broedsucces. Belangrijk voor de discussie over de relatie tussen Aalscholvers en visserij is een verspreidingsonderzoek van foeragerende vogels in combinatie met visbemonsteringen. Daaruit blijkt dat de vogels zeer opportunistisch te werk gaan en binnen een bepaalde grootteklasse nauwelijks een voorkeur voor bepaalde vissoorten lijken te hebben. Modelstudies, die op het symposium eveneens werden gepresenteerd, suggereren dat door sterke overbevising van met name Snoekbaars het bestand aan kleine, voor visetende vogels interessante vis belangrijk is vergroot. Dit resulteert in de naar de vissers toe enigszins ironische conclusie dat het grote aantal visetende vogels een indirect gevolg is van de overbevising. Dat betekent ook dat reductie van de visserij tot proporties waarbij tenslotte aanzienlijk meer vis per eenheid inspanning kan worden gevangen (maar wellicht ook bij een verdere afname van de onnatuurlijk grote hoeveelheid voedingsstoffen in het watersysteem) een afname van het aantal vogels tot gevolg kan hebben. Vogelbescherming Nederland sprak zich op het symposium duidelijk uit voor de meest natuurlijke situatie, ook als een substantiële afname van de aantallen vogels daarvan het gevolg is.

Minder overtuigend is de suggestie in het rapport dat de Aalscholvers indicatoren zouden zijn voor veranderingen in de waterkwaliteit. Deze suggestie komt terug in de titel, maar is eigenlijk nauwelijks onderbouwd. Bij visetende watervogels is de relatie tussen vogelaantallen en de productie van het systeem complexer dan bij planteneters en mosselelers, omdat ze niet alleen reageren op veranderingen in het visbestand, maar ook op het doorzicht van het water, en daarmee de vangbaarheid van de vis. Bij Aalscholvers is de relatie nog ingewikkelder omdat ze op veranderingen in doorzicht reageren door hun foerageerstrategie te veranderen. Wel wordt duidelijk hoezeer de aantallen Aalscholvers, en ook die van andere viseters, in het systeem door de draagkracht gestuurd worden en hoezeer het aantalverloop, eerder dan de mate van concurrentie met de beroepvisserij, de mate van overbevising aangeeft. In het algemeen is in dit rapport op een prettige manier een schat aan gegevens gepresenteerd, en vertegenwoordigt het een onderzoek dat van zeer grote waarde is

geweest voor ons begrip van het functioneren van de ecosystemen in het IJsselmeergebied. – *Ruurd Noordhuis*

Birds and light - The art of Lars Jonsson.

L. Jonsson 2002. Christopher Helm, Londen. 232 pagina's. 28 x 30 cm. Full colour. ISBN 0-7136-6405-3. Prijs € 54,-.

Birds and light is een titel die een kunstzinnige benadering van het onderwerp vogels en licht suggereert. Een gevoelig punt; want hier ligt meteen de grootste frustratie van de vogel- en dierschilder. De hedendaagse kunstwereld kijkt argwanend naar kunstenaars die van het schilderen van vogels en dieren hun beroep hebben gemaakt. Een gegeven waar ook Lars Jonsson mee te maken kreeg toen hij als vogelschilder werd geweigerd op de Kunstacademie in Zweden. Maar hoort niet elke figuratieve kunstenaar, of hij nu een stillevenschilder, een landschap, een portret of een vogel schildert, volgens dezelfde objectieve maatstaven te worden beoordeeld? Blijkbaar vinden ook de 'vogelschilders' zelf van niet. Zij hebben zich, al dan niet gedwongen, georganiseerd in een aparte groep; de *Wildlife Artists*. Ze houden *Wildlife Art* tentoonstellingen, publiceren *Wildlife Art* boeken en deze kunstenaars spiegelen zich bij voorkeur aan *Wildlife Art* soortgenoten.

Birds and light is een *Wildlife Art* boek; een prachtig eerbetoon aan de *Wildlife Artist*, de vijftigjarige vogelschilder Lars Jonsson. Jonsson is bekend geworden door vijf veldgidsen over Europese vogels, waarvan het laatste deel verscheen in 1980 en die in 1992 nog eens zijn herzien en gebundeld tot een gids, en door zijn aquarellen en olieverfschilderijen van vogels. In 2002 verkreeg hij een eredoctoraat aan de universiteit van Uppsala, een terechte erkenning voor iemand die zijn sporen in de vogelwereld ruimschoots heeft verdiend.

Dit lijvige boek begint met een ontoegankelijk voorwoord van Henrik Brummer, curator van het nationaal museum in Waldemarsudde en wordt gevolgd door hoofdstuk 1 *Looking at Nature* van Stafan Söderblom. In hoofdstuk 2 wordt in de vorm van een interview, afgenomen door Björn Linnell, vanaf zijn geboorte de levensloop van Lars Jonsson (1952) en zijn creatieve ontwikkeling uit de doeken gedaan. Dit deel is rijk geïllustreerd met afbeeldingen van zijn werk; prachtige studies, losse schetsen, nauwkeurige determinatieplaten en veel van zijn vrije werk; aquarellen en olieverfschilderijen.

Voor degene die wil weten hoe zijn schilderijen ontstaan: op de pagina's 131-135 wordt, aan de hand van een aantal afbeeldingen, verteld hoe een olieverfschilderij van Pijlstaarten is gemaakt. Hij schildert eerst de achtergrond: de olieverf wordt sterk verdund tot het waterverf lijkt en monochroom met een grote kwast aangebracht. Hij schildert dit landschap schetsmatig, met weinig oog voor detail. Een manier van werken die doet denken aan Bruno Lilljefors, een Zweedse dierschilder uit de vorige eeuw. Jonsson blijft gedurende het schilderen zijn werk corrigeren. Als het schilderij half af is, verandert hij de houding van een aantal eenden volledig en dat mag blijkbaar de (compositie) pret niet drukken. De Pijlstaarten tenslotte krijgen veruit de meeste aandacht en zijn erg gedetailleerd neergezet. Onderscheidt zich nu hierin de *Wildlife Artist* van bijvoorbeeld de stillevenschilder die onderwerp en omgeving evenveel aandacht geeft? Feit is dat in veel van het werk van Lars Jonsson de vogels veel verder en soms te ver worden uitgewerkt.

In de olieverfschilderijen is het woord *Birds* uit de titel van toepassing. In zijn aquarellen speelt *Light* een grotere rol. Zijn waterverven zijn raak neergezet en prachtig transparant van kleur en licht. Zie bijvoorbeeld de Zilverplevier. Prachtig zijn de roeken op pagina 169, en de studies van de Zeearend en de Kraaien voor in het boek. Ze zijn bijna Shodo, Japanse kalligrafie. In het boek is ook te zien dat het werk van Lars Jonsson in de loop van de tijd raker en kleurrijker is geworden.

Achter in het boek staan een overzicht van zijn grafische werk, een biografie en een bibliografie.

Voor de liefhebber van het werk van Lars Jonsson, die naast een uitgebreid overzicht van zijn werk ook meer over de mens achter de schilderijen wil weten, mag dit boek in geen geval in de collectie ontbreken. - *Erik van Ommen* (www.erik-van-ommen.nl)

Watervogels in Nederland in 2000/2001. Van Roomen M., van Winden E., Koffijberg K., Voslambe B., Kleefstra R., Ottens G. & Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep 2002. Sovon-monitoringrapport 2002/04, Beek. Prijs € 15,-.

Onder deze eenvoudige titel gaat een indrukwekkende prestatie schuil, namelijk de integratie van de telprogramma's en rapportages van Midwintertellingen, Zoete Rijkswatertellingen, Ganzen- en Zwanentellingen en Waddenzeetellingen. Daarnaast zijn ook de maandelijkse tellingen uit de Zou-

te Delta opgenomen, zodat, na een voorbereiding van ongeveer drie jaar, voor het eerst alle informatie omtrent watervogeltellingen in Nederland is gebundeld in één rapport. Dankzij deze integratie en het samenbrengen van de bij de verschillende programma's behorende datasets is het nu mogelijk op grond van maandelijkse tellingen op de hogere schaalniveaus trends te berekenen, die in veel gevallen terug gaan tot 1975. Daarnaast is het telprogramma zodanig uitgebreid dat nu ook maandelijkse tellingen van vogelrichtlijngebieden buiten de Rijkswateren beschikbaar zijn.

Om te kunnen blijven voldoen aan de specifieke wensen van de oorspronkelijke doelgroepen zijn de oude rapportages nog in afzonderlijke hoofdstukken herkenbaar, maar ruim de helft van het rapport wordt in beslag genomen door de soortbesprekingen, die een landelijk overzicht geven van o.a. seizoensverloop en trends. Hoewel de titel alleen seizoen 2000/2001 noemt, zijn het juist deze langjarige trends die het rapport zijn grote waarde geven. Duidelijker dan ooit tevoren komen de verschuivingen in populatieomvang naar voren, die de verschillende soorten de afgelopen kwart eeuw hebben vertoond. In de overige hoofdstukken worden deze trends, deels geaggregeerd tot bijv. voedselgroepen, opgehangen aan thema's als eu/oligotrofiëring, bescherming en overbevising.

Eutrofiëring, ofwel de toename van de hoeveelheid voedingsstoffen in het milieu, en oligotrofiëring, de afname daarvan, hebben in Nederland een belangrijke rol gespeeld als oorzaak van trends bij watervogels. Eutrofiëring kan resulteren in een grotere voedselproductie en daardoor hogere aantallen vogels, bijv. bij graseters. Recent kan het strengere mestbeleid dan ook hebben bijgedragen aan stagnatie en omkeer van deze toename, bijv. bij Smient en Kolgans. In het water kan eutrofiëring leiden tot overmatige algengroei ten koste van de beschikbaarheid van voedselbronnen zoals waterplanten en Driehoeksmosselen. In dat geval kan juist oligotrofiëring resulteren in hogere aantallen vogels, zoals bij zwanen en benthivore duikeenden. Wat betreft bescherming wordt in het hoofdstuk Ganzen en Zwanen enige aandacht besteed aan de strengere bescherming die in het verslagjaar voor het eerst geboden wordt onder de nieuwe Flora- en Faunawet. Het lijkt er niet op dat onder invloed van die bescherming meer ganzen in Nederland zijn komen pleisteren, een conclusie die politiek gezien misschien wel zeer gunstig is.

Overbevising kan, net als eutrofiëring, een uitwerking in beide richtingen hebben. Zo kan de

hoeveelheid kleine vis ten gevolge van overbevising van grote roofvis, zoals Snoekbaars in het IJsselmeer, sterk toenemen, ten gunste van visetende vogels. Als rechtstreeks wordt gevist op prooien die ook voor de vogels interessant zijn is dat natuurlijk niet zo, bijvoorbeeld in het geval van de schelpdiervisserij in de Waddenzee (Eider, Scholtekster en Kanoet).

Opvallend is dat de draagkracht in de Nederlandse voedselgebieden zelf de belangrijkste sturende factor lijkt te zijn voor de aantallen watervogels. Duidelijke trends die worden toegeschreven aan veranderingen in de broedgebieden zijn veel minder voorhanden; alleen voor Kluut en Steenloper wordt dit gesuggereerd. Voor Nederland, als watervogelland bij uitstek, maakt dat de verantwoordelijkheid des te groter.

Naast de ongeveer 1500 tellers zijn diverse instanties betrokken bij het watervogelmonitoringproject, met name EC-LNV, RIZA, RIKZ, CBS en Vogelbescherming. Deze integrale rapportage is een belangrijke stap voorwaarts in de richting van vruchtbaar gebruik van de beschikbare informatie. De details van de presentatie zullen ongetwijfeld blijven veranderen onder invloed van commentaren en veranderende wensen van de betrokken partijen, maar met deze eerste versie is in elk geval een product neergezet dat Nederland als vooraanstaand watervogelgebied waardig is. Jammer dat het niet met wat meer poeha is gepresenteerd. – Ruurd Noordhuis

Vogels van de Gelderse Poort. Deel 1: broedvogels 1960-2000. Faunawerkgroep Gelderse Poort 2002. Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o., Kartiergemeenschap Salmorth, Vogelwerkgroep Arnhem e.o., NABU-Naturschutzstation im Kreis Kleve e.V., Provincie Gelderland & SOVON Vogelonderzoek Nederland. Prijs € 15,-.

Een prachtig voorbeeld van hoe grensoverschrijdende natuurontwikkelingsprojecten grensoverschrijdend geïnventariseerd en gedocumenteerd kunnen worden, is de serie rapporten die uitgebracht wordt in het project: 'Natuur in de Gelderse Poort'. Als eerste in de reeks is het boek *Land van levende rivieren: de Gelderse Poort* verschenen, dat een algemene inleiding geeft over het ontstaan, de ontwikkeling, menselijk gebruik, en het voorkomen van planten, vogels, amfibieën en zoogdieren, en geschreven is voor een breed publiek. Nu is ook de eerste van vier rapporten die toegespitst zijn op vogels in de Gelderse Poort ge-

Grauwe Ganzen in de Gelderse Poort (Peter Eekelder) *Greylag Geese Anser anser in the Gelderse Poort area.*

publiceerd. Dit deel behandelt de broedvogels, deel 2 zal gaan over doortrekkende en overwinterende watervogels, deel 3 over een aantal meer specifieke onderzoeksprojecten en in deel 4 wordt een avifaunistisch overzicht gegeven.

Het rapport begint met een gebiedsbeschrijving, daarna een methodisch deel, gevolgd door de soortbeschrijvingen. De soorten worden groepsgewijs besproken, verdeeld naar habitats (water, moeras, pionierhabitat, open cultuurland, struweel, bos en bewoond gebied en besloten cultuurland). Per soortgroep worden in de inleidende tekst ontwikkelingen, populatieschattingen voor vier perioden en informatie over de belangrijkste plekken gegeven. Voor de meeste soorten worden twee verspreidingskaartjes, één van de broedverspreiding rond 1989 en één van die rond 2000, een trendgrafiek met trends in deelgebieden en een trendpostzegel gepresenteerd. Dat laatste is een sterk vereenvoudigde weergave van de trend, gebaseerd op de populatieschattingen.

De lengte en uitgebreidheid van de soortbeschrijvingen varieert sterk, afhankelijk van de beschikbaarheid van telgegevens, de talrijkheid van de soort en de voorkeuren van de auteurs. Uit praktische overwegingen is er voor gekozen de fi-

guren niet van onderschriften te voorzien. Met name de trendfiguren zijn echter zo variabel in lay-out en informatie dat in sommige gevallen een bijschrift toch geen overbodige luxe zou zijn geweest. Zo is het onduidelijk waarom de ene keer een staafdiagram en de ander keer lijnen gebruikt worden en is het gebruik van kleuren in de legenda niet consequent gebonden aan de verschillende deelgebieden. De opmaak maakt een wat rommelige indruk met veel grote witte vlakken, deels doordat de hoeveelheid informatie en de lay-out van figuren niet uniform is en deels doordat elke bladzijde zowel de Nederlandse als de Duitse tekst, die nu eenmaal altijd langer is, bevat. Een begrijpelijke keuze uit kostenoverwegingen, maar twee verschillende uitgaven zou toch een stuk leesbaarder zijn geweest.

Afgezien van deze kleine kritiekpuntjes over de lay-out niets dan lof over de bulk aan informatie over een lange periode die de auteurs verzameld hebben. Het enthousiasme van de makers en de betrokkenheid met het gebied straalt er duidelijk van af. Een aanrader voor eenieder die iets heeft met de Gelderse Poort. - *Ingrid Tulp*